

رفیق احمد پیر،

دانشجوی دکتری در گروه زبان و ادبیات فارسی،

دانشگاه کشمیر، سری نگر.

معرفی احمد گلچین معانی به حیث

محقق، تاریخ نویس، تذکره نویس و

شاعر معاصر زبان و ادبیات فارسی

احمد گلچین معانی یک محقق، نقاد، تذکره نویس، مورخ، فرهنگ نویس، فهرست نویس، استاد دانشگاه، شاعر و نویسندهٔ چیره دست در دورهٔ مشروطیت ۱۲۹۹ هـ.ش و دورهٔ پهلوی ۱۳۲۰ تا ۱۳۰۴ هـ.ش و بعد از انقلاب اسلامی می زیست و سرد و گرم این دورهٔ چشیده بوده است. - سهمات و خدمات این دانشمند ارجمند معاصر ایران در زمینهٔ تصحیح و تدوین، فهرست نویسی، تاریخ ادبیات، کتاب شناسی، شاعری قابل تحسین می باشد، استاد بزرگوار صدها مقالهای تحقیقی راجع به گسترش و تحولات در زبان و ادبیات فارسی به جای گذاشته است وقتی که ما آگاهی از آن دوره و عصر این نویسنده و تحولات که در آن زمان در ایران رو دادند متذکر نشویم نمی توانیم تحقیق که راجع به شرح زندگی و آثارش را قضاوت می کنیم. این دانشمند ارجمند از زمان مشروطه تا بعد از انقلاب اسلامی در ایران می زیست. - بنابر این باید که راجع به تحولات اجتماعی، فرهنگی، تمدنی، و ادبی ایران در این دورهٔ صحبت بکنیم تا آشنای از آن محوطه و فضائی بجویم که این نویسنده و شاعر نامبردار در آن محیط زندگی می کرد. ادبیات فارسی در طول زمان نشیب و فرازهای زیادی به خود دیده است و دوره هائی گوناگونی را طی کرده است و ادبیات فارسی

در هر دوره نیز سبک، و طرز، و فکرهای متفاوتی داشته است. تا زمان مشروطه ادبیات ما یک دست بوده است. ادبیات و شعر در انحصار طیف به خصوصی از مردم و دربار بوده است. درون مایه اغلب اشعار تا قبل از مشروطه مدح پادشاهان، توصیف طبیعت بهار، زمستان و شراب، بیان احساسات، عشق، بیان افکار عارفان، و پند بوده است.

مرحله تحولی که در شعر و ادب عصر بیداری پشت سر گذاشت، در هم دوره های تاریخ ادبیات فارسی تا آن روز بی سابقه بود. این تغییر و دگر گونی فکری، زاده تغییراتی بود که در شیون اجتماعی، سیاسی ایران روی داده بود. در این دوره شعر و ادبیات رویکردی شگرف به سوی مردم داشت و از نظر درون مایه نیز دیگر روزگار مدحیه سرای های دوران غزنوی و سلجوقی و توصیفات طبعی و عاشقانه سرای ها سر آمده بود. بنا بر این از شعر این دوره دیگر نه به عنوان پدیده ای تجملی و منحصر به گروه های محدوده بلکه همچون امری عمومی و متعلق به گروه های وسیع جامعه بآید سخن گفت که بجای ارتباط مستقیم با دربار و گروه های بالای اجتماع، از طریق مطبوعات متعدد و با محتوای سیاسی و انقلابی مورد علاقه همگان مخاطبان راستین خود را در گوشه و کنار شهرستان ها و حتی روستای کشور سراغ می گرفت.

تغییرات حاصله در شیون خامع بزرگ ایران، منجر به انقلابی ادبی در عرصه های شعر و نثر گردید. همراه با تحولات در حوزه نثر، در درون مایه شعر فارسی دگر گونی های ژرف و چشمگیری به وجود آمد. شعر و نثر این دوره با مضامین در خور زمان، توانست با افکار مشروطه خواهی همراه این شود، هر چند که در شکل و قالب و ساختار شعر اصولاً تغییر مهمی روی ندارد.

تحصیلات و شغل:

احمد گلچین معانی شاعر، نویسنده، پژوهشگر، مورخ، کتاب

شناس، فرهنگ نویس، ایرانی بود. در ۱۸ دی ۱۲۹۵ هـ. ش در تهران چشم باز گشود. جمله ارمغان، مهر، دانش، یغما، سپاهان، راهنمائی کتاب، و دیگر نوشته است.

بطور کلی، دوران زندگی گلچین را به لحاظ محیط زندگی و فعالیت های اداری و ادبی به دو مرحله می توان تقسیم کرد:

مرحله یکم، زندگی در تهران که به تجربه اندوزی و فعالیت های اجتماعی همچون خدمات دولتی، شرکت در انجمن ها، خدمات مطبوعاتی و گذراندگان اه جهان گشود. وی در خانواده مذهبی به دنیا آمد. پس از طی تحصیلات در سال ۱۳۱۳ هجری هـ. ش به استخدام وزارت دادگستری در آمد و تا ۱۳۳۸ هـ. ش در آنجا مشغول به کار شد. او از ۱۳۳۰ هـ. ش به طور تمام وقت در کتابخانه ی مجلس مشغول شد. در ۱۳۴۲ هـ. ش به دعوت نایب التویه آستان قدس رضوی برای تنظیم فهرست کتاب خطی آنجا، به مشهد مهاجرت کرد وی در حین خدمت دولت به تحصیل ادامه داد و از محضراستان مختلف بهره برد.

احمد گلچین معانی در ۱۳۱۴ هـ. ش برای تدریس در دوره فوق لسانس و دکتری زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه مشهد دعوت شد. گلچین از سیزده سالگی شروع به سرودن شعر کرد و در پانزده سالگی رسماً به وادی شعر قدم نهاد و آثارش در روزنامه ی نسیم شمال و توفیق انتشار یافت. گلچین معانی با امیری فیروز کوهی و رهی میری معاشرت و مصاحبت داشت. وی در ۱۳۱۴ هـ. ش به انجمن ادبی حکیم نظامی پیوست و با وحید دستگیری همکاری نمود. در آن انجمن، علاوه بر شعر خوانی، خمسه نظامی مقابله و تصحیح می شد. گلچین معانی مقالات ادبی، تاریخی و کتاب شناسی زیادی در مجلات مختلفوقاتی در کتاب خانه های می پردازد. بیش ترین اشعار، به ویژه غزلیاتش را در این بر همه از زمان می سرائد.

مرحله دوم، شامل ذندگانی او در مشهد است که بیشتر در کتابخانه ها به تحقیق، تالیف، تصحیح، و فهرست نویسی بر کتب خطی می پردازد و اندکی نیز بر سرودن شعر -

احمد گلچین معانی در ۱۶ ارد بهشت ۱۳۷۹ هـ ش در مشهد در گذشت، پیکر او در مقبره الشعرائ آرمگاه فردوسی به خاک سپرده شد -

آثار احمد گلچین معانی:

۱- دیوان اشعار: - دیوان اشعار احمد گلچین معانی در عمر ۶۲ با عنوان دیوان گلچین به چاپ رسیده است - این دیوان شامل اشعاری در قالب های غزل، مثنوی، قصیده، رباعی، و دیگر قالبها است -

۲- شرح منظوم سوانح فی العشق شیخ احمد غزالی -

۳- شهر آشوب در شعر فارسی -

۴- کاروان هند - (دو جلد)

۵- گلزار معانی -

۶- مکتب و توع در شعر فارسی -

۷- تاریخ تذکره هائی فارسی (دو جلد، تاریخ)

۸- تاریخ ملازاده احمد بن محمود بخاری، در ذکر مزارت بخارا -

۹- فرهنگ اشعار صائب -

۱۰- رساله تحقیقی گلشن راز -

۱۱- رساله در بیان کاغذ و مرکب و رنگ هائی الوان

۱۲- رساله تحقیقی گلشن راز -

۱۳- رساله در احوال آل بنجیر -

۱۴- تصحیح لطائف الطوائف -

۱۵- تصحیح کنوز الاسرار و رموز الاحرار -

۱۶- تصحیح و تکمیل تذکره میخانه از عبدالنبی فخر الزمانی قزوینی -

۱۷- تصحیح تذکره منظوم ریشحه، سروده محمد باقر ریشحه، اصفهانی -

- ۱۸- تصحیح تاریخ ملا داده در ذکر مزارت بخارا-
 ۱۹- تصحیح تذکره میخانه تالیف از ملا زاده عبدالنبی فخرزمانی
 قزوینی-
 ۲۰- تصحیح تذکره پیمانہ-
 ۲۱- تصحیح ذیلی بر تذکره میخانه-
 ۲۲- راهنمای گنجینه قرآن-
 ۲۳- شرح دیباچه انیس الارواح در موسیقی با شواهد منظوم-
 ۲۴- چند مجلد از فهرست کتابخانه مجلس شورای ملی
 ۲۵- فهرست مجموعه های خطی کتابخانه مجلس-
 ۲۶- فهرست قسمتی از نسخه های خطی کتابخانه عبدالحسین بیات-
 مجموعه اشعار:-

مجموعه اشعار گلچین معانی بالغ بر ده هزار بیت است - دیوان
 گلچین شام

ل تواریخ، اخوانیا

احمد گلچین معانی از توانا ترین سخنوران شیرین سخن عصر
 حاضر ایران است که در انواع شعر از غزل، قصیده، داستانی، رباعی، و در
 همه زمینه ها از جدی و فکاهیز صاحب آثار کم نظیر و ذبانزد همه اهل
 سخن است، مطایبات، فکاهیات و منفرقات است -

احمد گلچین معانی بعنوان يك شاعر معاصر ایران:-
 ت- سبک اشعار جدی گلچین متمایل به طرز عراقی است گاهی نیز از
 لحاظ رقت معنی و ابتکار مضمون های بدیع و دقیق بسبک هندی
 میرسد - وی در سخن سنجی و نقد شعر نیز از اساتید بنام است و غالباً
 نکته سنجی و دقیقه یابی و انتقادوی در باب اشعار دیگران از نظر علم
 شعر و انسجام الفاظ و رسائی معنی مورد قبول و اعجاب صاحب سخن
 قرار گرفته و حتی گویندگانی که احیاناً مغرور و خود پسند نیز باشند در

قبال نظریات استادانه گلچین منصفانه تسلیم گردیده اند -
گلچین درباره آثار منظوم خود نیز بسیار دقیق و سختگیر است و گویا
همواره این ایبات نظامی گنجوی را منظور داشته و از نخست بدان کار
کرده است که:

تا نکنند شعر ترا نامدار نامزد شعر مشوزینهار
به که سخن دیر پسند آوری تاسخن از دست بلند آوری
هر چه درین پرده نشانت دهند گرنستانی به از آنت دهند
این است که در آثار دوره تحصیلی و آغاز جوانی گلچین نیز شعر سست
و بی مزه دیده نمی شود و حتی از اشعار فکاهی و انتقادی وی که با
امضای مستعار هم منتشر شده است این معنی را می توان دریافت که
اغلب کلمات سنجیده و مفاهیم در کمال زیبای و طرز بیانش گیرا و
شیرین و امتیاز آنها از آثار مشابهش در نظر اهل فضل روشن است -
اشعار فکاهی و سیاسی گلچین که در جرائد و مجلات مهم اجتماعی و
سیاسی بطبع میرسد اکثراً دارای امضاهای مستعار
لجباز، شاعر، نوجه، بچه مکتبی، سارق دیوان، یغلی، گل آقا، سجاف
دفتر، اشعرا للممالک، سیمرغ و غیره است و تماماً دارای مضامین بکر و
بدیع و روش گفتار نوینی است که در انتخاب وزن و قافیه و موضوع و
تغییرات مناسب و هماهنگ با وضع زمان، همه شرایط سخن سنجی
رعایت شده و توجه صاحب نظران و سخن شناسان را بخود معطوف داشته
است -

قدرت طبع گلچین در سرودن انواع شعر و در زمینه های مختلف
هنگامی بخوبی روشن می شود که چند گوینده توانا موضوع و احادی با
شرایط مساوی یا مشابهی منظوم ساخته باشند چنانکه در مسابقه ادبی
نظم فارسی داستان سنگتراش ژاپونی که سه سال پیش بوسیله مجله
اطلاعات ماهانه مطرح گردید از میان همه شعرای بنامی که در مسابقه

شرکت کرده بودند منظومه گلچین حائز رتبه اول و برنده مسابقه شناخته شد با وجود این، شعر و سخن سنجی فقط یکی از هنرهای گلچین است زیرا اینمرد در نوع دوستی و خیر اندیشی و وارستگی و سایر خصائل و فضائل اخلاقی نیز از رجال زبده معاصر ما است که همه منسوبان و دوستانش بدان معترفند.

گلچین معانی دازای تالیفاتی درباره نقد شعر و سایر فنون ادب میباشد که هنوز به طبع نرسیده است و یکی از تالیفات وی کتاب نفیس و بزرگی بنام گلزار معانی است که شامل بیش از دو هزار صفه و حاوی نخبه آثار و زبده افکار علما و دانشمندان و استادان خط و شعرای نامی عصر حاضر است که بخط خود آنها گرد آوری و تنظیم شده و عکس و شرح حال همه رجال علم و ادب معاصر را در آن میتوان یافت و چون ناگزیر بآید بوسیله گراوریا افست بطبع برسد نشر آن از سال ۱۳۱۸ شمسی تا کنون معوق مانده است و میتوان گفت گلزار معانی یکی از مهمترین تالیفات قرن معاصر است زیرا تدوین چنین کتابی که آثار هر یک از مشاهیر دانش و ادب بخط خودشان در آن گنجانیده شده باشد فقط با اهتمام اسی مانند گلچین معانی ممکن است فراهم گردد ر انتشار این کتاب خدمت بزرگ و جاویدانی بفرهنگ و ادب ایران خواهد بود.

دیوان اشعار گلچین معانی نیز با اینکه مشتاق و خواستار فراوان دارد و ناشرین و خوانندگان سلهاست متر صد چاپ آن هستند با امروز و فردا و تردید خود گلچین تا کنون میسر نگردیده و گویا اخیراً مجموعه قسمتی از آثار منظوم گلچین تحت طبع است.

یک اشعار بطور نمونه از دیوان احد گلچین معانی:

این جاز بس که ساز مخالف دلم شنید

دامن ز دست مردم ناساز می کشد

(دیوان: ۱۰۴)

فهرست منابع:

- ۱- معانی، گلچین، احمد، دیوان، تهران- ۱۳۶۲.
- ۲- ایمانی، بهروز، نامه معانی، یاد نامه های استاد گلچین معانی، مجلس شورای ملی ۱۳۸۴ هـ.
- ۳- خلخالی، سید عبدالحمید، تذکره شعرای معاصر ایران ۱۹۹۴ء.
- ۴- آژند، یعقوب، ترجمه و تدوین، ادبیات نوین ایران.
- ۵- برقی، محمد باقر، سخنوران نامه ی معاصر ایران، قوم ۱۹۹۴ء.
- ۶- رفیع، عبدال، حقیقت، فرهنگ سرایان زبان فارسی، تهران ۱۹۸۹ء.

☆☆☆